

РУКОПИСИ НЕ ГОРЯТЬ

Розвідка, уривок із якої ми пропонуємо увазі читачів, як і багато інших праць українських учених, що з'явилися в т. зв. застійні роки, має драматичну історію. О. Мишанич, котрий також зазнав переслідувань у печально відомі 1970-ті роки (він же, до речі, урятував і зберіг машинопис, за яким і подаємо нині цей уривок), розповідає, що після завершення роботи над 1-м і 2-м томами восьмитомної "Історії української літератури" (1967) співробітники відділу давньої української літератури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР доктор філологічних наук Л. Махновець та кандидати філологічних наук В. Колосова і В. Крекотень запланували колективну монографію "Художність давньої української літератури", роботу над якою завершили 1972 р. Розділ В. Крекотня був присвячений українській прозі XVII – XVIII ст. (він називався "Художність давньої української прози (XVII – XVIII ст.)"), В. Колосова написала розділ про поезію цього періоду (на жаль, його теперішня доля нам невідома). Л. Махновець подав до монографії розділ "Українська комедія XVII – XVIII ст.". Задум його, імовірно, народився під час роботи над упорядкуванням збірки "Українські інтермедії XVII – XVIII ст.", яка вийшла 1960 р. зі вступною статтею та під редакцією академіка АН СРСР М. Гудзія. Науковим консультантом і душею збірки був член-кореспондент АН УРСР С. Маслов.

Працюючи над розділом "Українська комедія XVII – XVIII ст.", Л. Махновець уже мав у своєму доробку впорядковану збірку "Давній український гумор і сатира" (1959), укладений перший том біобібліографічного словника "Українські письменники" (1960), що став настільною книгою для багатьох поколінь медієвістів, монографії "Гумор і сатира української прози XVI – XVIII ст." (1964; вона лягла в основу докторської дисертації, успішно захищеної 1966 р.), "Григорій Сковорода. Біографія" (1972). Отже, розділ "Українська комедія XVII – XVIII ст." мав би стати завершальною частиною своєрідного триптиха, присвяченого гумору й сатирі в українській літературі XVII – XVIII ст. Він мав продемонструвати поступ української медієвістики, адже давню комедійну драматургію після М. Возняка, автора книжки "Початки української комедії. 1619 – 1819" (1919), з належною глибиною майже не вивчали. Л. Махновець, дослідник інтермедій XVII – XVIII ст., часто виходить за часові рамки й сміливо вдається до пошуків аналогій тих чи тих мотивів і прийомів, притаманних цим драматичним мініатюрам, і в давніх літописах, і в українській літературі XIX ст., і у виставах середини XX ст., ба навіть у кіно, сажмо, у фільмах Чарлі Чапліна. Звичайно ж, колективна монографія "Художність давньої української літератури" кардинально змінила б наші уявлення про стару українську книжність, указала б молодим дослідникам-медієвістам на нові грані барокових текстів (хоча всі три автори монографії ще й не говорять про бароко на повний голос).

Проте, коли колективна монографія "Художність давньої української літератури" була завершена (а почасти навіть опублікована, як, наприклад, розділ Л. Махновця "Інтермедії до драми Якуба Гаватовича" в березневому числі "Радянського літературознавства" за 1962 р.), надворі вже стояв зловісний 1973 р., розпочалося переслідування діячів української культури й науки, безпідставні звинувачення письменників і вчених у буржуазному націоналізмі, антиісторизмі та інших висмоктаних із пальця гріхах. Колективна монографія, присвячена художності давньої української літератури, якраз і була такою, що мала всі прикмети, розроблені радянськими ідеологами та аделтами соціалістичного реалізму. Монографію "Художність давньої української літератури", рекомендовану до друку вченою радою Інституту літератури, відредаговану й готову до набору, з видавництва, яке нині має назву "Наукова думка", було відкликано. Л. Махновцю згадали книжку "Григорій Сковорода. Біографія" з її непоштивими висловлюваннями на адресу Катерини II (М. Шамота та його однодумці раптом полюбили царицю, яку ненавидів Т. Шевченко!), до звинувачень додався виступ ученого (у співавторстві) на VII Міжнародному з'їзді славістів, який проходив у Варшаві, ну, і розділ колективної монографії "Українська комедія XVII – XVIII ст.". Л. Махновець не пройшов конкурсу на заміщення вакантної посади старшого наукового співробітника (у характеристики наголошувалося, що цей ідеологічний "зрішник" ще й ухилився (sic!) від громадської роботи...), отож підлягав звільненню з Інституту літератури. Два роки він був безробітним. І лише через міжнародний розголос його взяли на роботу в Інститут археології АН УРСР.

Рукопис розділу до колективної монографії має 273 сторінки. Це машинопис із авторськими правками, із примітками, у яких при доопрацюванні мали бути вказані

сторінки в цитованих працях тощо. Розділ, присвячений сценці з драми про Олексія, чоловіка Божого, має дві нумерації – машинописну (це с. 127а–ж та с. 128) і написану від руки червоним чорнилом (це с. 128–136). Нумерація посилань здійснена зірочками.

Готуючи машинопис до друку, довелося реконструювати ті посилання, де було вказано лише прізвище автора монографії чи статті. Зірочкову нумерацію замінено цифровою.

Микола Сулима

С

Леонід Єфремович Махновець (31 травня 1919 – 19 січня 1993) – український літературознавець, історик, археолог, перекладач, бібліограф. Доктор філологічних наук (1966). Учасник Другої світової війни. 1947 р. закінчив Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка. Навчався в аспірантурі Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР. 1950 р. захистив кандидатську дисертацію “Іван Франко як дослідник оригінальної української літератури XVI–XVIII вв.” (науковий керівник – академік Микола Гудзій). У 1950 – 1955 рр. – науковий співробітник Державного музею Т. Шевченка. У 1955 – 1972 рр. працював в Інституті літератури, з якого був брутально звільнений. Тільки запрошення на роботу до Гарвардського університету змусило керівництво інституту надати йому змогу повернутися до наукової діяльності. У 1975 – 1985 рр.

працював науковим співробітником Інституту археології АН УРСР.

Л. Махновець – автор та співавтор понад 400 праць, зокрема монографій “Гумор і сатира української прози XVI – XVIII вв.” (1964), “Григорій Сковорода: Біографія” (1972), “Про автора “Слова о полку Ігоревім” (1989). (Докладніше про доробок ученого див.: Сулима В. Слово про видатного дослідника “Слова” // Слово і Час. – 2018. – №11. – С. 54–57). Упорядник та редактор ряду видань Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка. Перекладач і коментатор “Слова о полку Ігоревім” (1970) та “Літопису Руського” за Іпатським списком. До цього останнього монументального видання (1989) також уклав детальні покажчики (іменно-особовий, географічно-археологічно-етнографічний), генеалогічні таблиці, карти та топографічні плани. За цю подвижницьку працю 1990 р. удостоєний Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка.

Махновець Леонід

СЦЕНКА “ИГРАНИЕ СВАДБЫ” ТА ЇЇ РОЛЬ

У ДРАМІ ПРО ОЛЕКСІЯ, ЧОЛОВІКА БОЖОГО (1673 – 1674)

<...> До інтермедій другої половини XVII віку треба віднести й сцену “Играение свадьбы” з драми “Алексей, человек Божий” (вміщену після третьої яви першої дії), що ставилася в Києві “через шляхетную молодь студентскую в Коллегиум Киево-Могилянском на публичном діалогу” 17 березня 1674 року, в день іменин царя Олексія Михайловича, а написана була, ясно, дещо раніше, мабуть, у 1673 році¹.

¹ Уперше опублікована М. Тихонравовим у кн.: Русские драматические произведения 1672 – 1725 годов. – Т. I. – Санкт-Петербург, 1874; повторно – В. Резанов у кн.: Драма українська. I. Старовинний театр український. – Вип. V. – Київ, 1928, де у вступній статті подано літературу, що стосується самої драми, й аналіз твору.